Кий

Казка

Був дід і баба, і синів троє —
Два розумних, а третій дурень.
Як були при малім достатку,
То старший син каже до мами:
"Піду я, нене, та десь наймуся".
Спорядили його, пішов він.
Іде та й іде, коли дід назустріч —
Сам коротун, сміхотливі очі.
"Куди ти, парубче, чимчикуєш?"
— Та ось іду, чи не стану в службу.
Дід примружив веселі очі:
"Хочеш вівці у мене пасти?
Я тебе кривдити не буду".
Слово за слово — поєдналися.
От дає йому дід отару,
Дає мотузку й малу торбинку,
"Гляди, — каже, — напаси вівці,
І трави нарви, нав'яжи у в'язку,
І піску набери в торбинку".
То старший син добре дбає,
Всю роботу гаразд справляє,
Коли почав завертати вівці,
А вони через річку та врозтіч!
Що тут діяти? Він вернувся.
Дід стоїть у дворі коло брами.
"Ну як, — питає, — справив роботу?"
Той каже: "Та все б гаразд, дідуню,
Тільки вівці умкнули за річку".
Дід засміявся: "Ну, нічого.
Ось на тобі, сину, цей стільчик,
Будеш мати всього доволі.

Та гляди: поки дійдеш додому,
Не кажи: "стільчику, розчинися!"
Хлопець стільчик узяв, подався.
Іде та й іде, аж ось і вечір.
Хлопець зайшов на ближній хутір
Та й став у господаря на ніч.
Приймають його, до столу кличуть.
Він господаря умовляє:
"Прошу вас, дядечку, милим словом,
Не кажіть: "стільчику, розчинися!"
Стало опівночі, всі поснули;
Дядько нишком: "стільчику,
розчинися!"
Де не взялись усякі наїдки,
Меди, вина, солодкі напої,
Коло них чарочки кришталеві,
Ще й тарілочки з порцеляни,
Ще й серветки, вишивані шовком.
Дядько стільчик сховав у комору,
На те місце приніс такий самий.
Рано-вранці, чуть зазоріло,
Зібрався хлопець, іде додому,
Приходить, гукає з порогу:
"А хутчій, матінко, добре дбайте,
Тесові столи застеляйте,
Будемо пити меди та пиво,
Ось погляньте, яке в мене диво".
Та й крикнув: "стільчику, розчинися!"
Марне слово — нема нічого.
Він удруге — і знов нічого.
Гірко заплакав бідний хлопець.
Небагато часу минуло,
І другий брат проситься в службу.
Зрядили його, пішов він,
Аж той самий дідок устрічу,

Окоренкуватий коротунчик.
"Хочеш вівці у мене пасти?"
Слово за слово — поєдналисъ.
От дає йому дід отару,
І бичівку й малу торбинку:
Так і так мені маєш зробити.
Він трави нарвав, нав'язав у в'язку,
І піску набрав у торбинку,
Коли почав завертати вівці —
А вони через річку, та врозтіч.
Що робити в такій пригоді?
Він вернувся, сказав старому.
Дід сміється. "Ну добре, — каже, —
Ось візьми баранчика за службу,
Будеш мати без ліку грошей.
Та гляди, поки дійдеш додому,
Не кажи: "баранчику, струснися!".
Той узяв баранчика, подався.
Аж прийшов на той самий хутір.
Приймають його, до столу кличуть.
Він господаря умовляє:
"Прошу вас, дядечку, милим словом,
Не кажіть: "баранчику, струснися!".
Стало опівночі, всі поснули,
Дядько каже: "баранчику,
струснися!"
Як струснувся тоді баранчик,
Так і брязнули гроші з нього:
Биті таляри, карбованці, дукати,
І як жар золоті червінці,
І примерклого срібла гривні.
Дядько сховав баранчика в сінях,
На те місце другого поставив.
Рано-вранці, чуть зазоріло,
Зібрався хлопець, іде додому,

Приходить, гукає з порогу:
"Гей, стеліть та стеліть рядна, нене,
Подивіться, що за диво в мене".
Та тоді: "баранчику, струснися!".
Марне слово, нема нічого.
Він удруге — і знов нічого.
Гірко заплакав бідний хлопець.
Скоро й третій син проситься
в службу.
Мати каже: "Де тобі братись!
Як розумних братів одурили,
То тебе й поготів налигають".
Та він одне: "Пустіть мене, мамо!"
Не дає й промитої години.
Спорядили його, пішов він.
Коли знов той дідусь назустріч,
Окоренкуватий коротунчик:
"Хочеш у мене вівці пасти?"
Молодший брат довго не думав,
І ряду не брав, каже: "згода".
От у небі гуляють хмарки,
На долині пасуться вівці.
"Гей, пасись да пасись, овечко!
Уже ж бо і вечір недалечко.
Як западе сонце за хмару,
Пожену вас усі в кошару".
Тільки став завертати ягничку,
Вся отара шубовсть у річку!
От тоді догадався дурень:
Як розбігся, то так і скочив
На найстаршого барана в отарі.
Сидить собі, грає на сопілці,
За ним ідуть додому всі вівці.
"Нате, діду, справився добре!"
"Ну, спасибі, візьми цей кийочок

Та гляди: поки дійдеш додому,
Не здумай казати: "бий, кию!".
Дурень узяв кийочок, подався.
Заходить і він на той хутір,
Де ночували старші хлопці.
Приймають його, до столу просять,
Він господаря умовляє:
"Прошу вас, дядечку, мило та красно,
Учиніть мені таку ласку,
Не кажіть да не кажіть: "бий, кию!".
Повечеряли, полягали ;
Дурень щільно укрився кожухом,
А сам дірку продер та й пильнує.
Опівночі дядько: "бий, кию!"
Як почне його кий окладати,
Б'є наосліп, мов градом сипле,
Не дає і очей захилити.
Дурень дивиться й примовляє:
"Віддай, дядьку, усе, що загарбав!"
Бачить дядько: загибель та й годі,
Улелекає кий до смерті.
Віддав хлопцеві все, що загарбав.
Іде дурень веселий додому,
Ще здаля гукає, з порогу:
"Та гей, братіки, добре дбайте,
Тесові столи застеляйте,
Будемо пити та ще й гуляти,
Срібла-злота неміряно мати".
От почали вони багатіти.
Пішла про них поголоска всюди,
Та й дійшла до вельможного вуха,
На ці речі пани жаденні.
Приходить пан, улесливо просить:
"Та будьте чемні, та не відмовте,
Позичте на час, на весілля,

Вашого баранчика та стільчик".
Брати думають: "Чом не дати?
Не щодня ж і весілля буває".
Минає місяць, минає другий,
Пан давно відгуляв весілля,
А позиченого не вертає.
Старший брат зібрався та й каже:
"Піду я правити наш заробіток".
Приходить у панські покої,
А там панства, як цвіркоту в лузі,
Да такі опасисті да тилаті,
Усі в бархаті та єдвабі22.
Хлопець ледве здобувся на слово:
"Так і так, пане, віддайте, будь ласка,
Нашого баранчика та стільчик".
Як роззлоститься пан ве/їьможний,
Як розпіриться, розкричиться:
"Що за стільчик? Який баранчик?
Нуте, слуги, візьміть зухвальця,
Відчухрайте його канчуками".
Відчухрали, прийшов він, плаче.
Збирається середущий хлопець.
"Піду ще й я, може зволять оддати".
Так що ж? Тільки лиха здобувся —
І його нагаєм відшмагали.
Тоді дурень: "Піду і я, мамо".
Мати каже: "Куди тобі братись!
А проте іди, коли хочеш".
Узяв він кия, приходить до пана.
Та де там! Пан і не глянув,
Лиш гукне на свої посіпаки:
"А візьміть-но, вчиніть йому хлосту!"
Тоді дурень: "Е ні, стривай, пане!
Неподобні речі умишляєш.
Ану, кию, бий пана і пані,

Нехай власне добро споживають,
На чуже руки не поривають".
Як почав їх кий обкладати,
Б'є наосліп, мов градом сипле,
Не дає і очей захилити.
Бачить пан: не виходить діло,
Уколошкає кий до смерті.
Велить він слугам оддати винне,
Ще й свого багатства додати.
Дурень веселий вернувся додому.
Стали вони безклопітно жити,
У великім добрі пробувати.
І я в них служив. На відході
Дали мені коника з воску
І возика з гречаної соломи,
їхав я через дванадцять ланів,
Пробився через дванадцять вогнів,
І той віз згорів і коник розтав,
А я ось тут перед вами став.

22 Єдваб — шовк.